

POLITIČKA ORIJENTACIJA HRVATSKOGA KATOLIČKOG POKRETA U POSLJEDNJI GODINAMA POSTOJANJA AUSTRO-UGARSKE MONARHIJE I PRVIM DANIMA STVARANJA KRALJEVSTVA SHS (1903.-1918.)

Zlatko MATIJEVIĆ
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

UDK: 329(497.1)HKP"1903/1918"
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 12. 11. 1999.

Sudbonosni događaj u razvoju cijeloga Hrvatskoga katoličkog pokreta (HKP) bio je osnutak Hrvatskoga katoličkog seniorata (HKS), ekskluzivne organizacije katoličke kleričke i laičke inteligencije (1912.). U božićnom broju katoličkog dnevnika *Riječke Novine seniori – krug oko dr. Petra Rogulje* – objavljuju svoj "prvi politički programni članak" u kojemu su zauzeli stajalište o nužnosti provedbe "narodnog jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba". Kada su seniori prihvatili politički program *Svibanjske deklaracije* (1917.) kao osnovicu svojega rada u "nacionalnim pitanjima", bilo je posve razvidno da je Roguljina "jugoslavenska orijentacija" HKP-a izvojevala odlučnu pobjedu. Deklaracija je svoj politički vrhunac dosegla onoga časa kada se za nju javno zauzeo krčki biskup dr. Antun Mahnić (1918.). Braneći *Deklaraciju* ne samo uobičajenim i, naravno, dopustivim političkim argumentima, nego i onima teološke naravi, biskup je pobrkao politiku i religiju te se sam doveo u nezavidan položaj u kojem ga se moglo optuživati podjednako i za prozelitizam, iako je bila riječ o nespretnom eku-menizmu ("ćirilo-metodska ideja"), i za zlorabu katoličke vjere u političke svrhe, a to se uobičajeno naziva(lo) – klerikalizam. No, ako je tada u Hrvatskoj bilo klerikalizma, onda je on mogao biti samo u funkciji stvaranja jugoslavenske države, dakle – jugoslavenski klerikalizam. Stvaranjem Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca (1918.) "jugoslavenska ideologija" doživljava svoj puni trijumf.

Pojava Hrvatskoga katoličkog pokreta (HKP) nije osamljen slučaj u povijesti Katoličke crkve. Katolički pokret ima svoje ishodište u njemačkim zemljama potkraj prve polovice XIX. stoljeća. Njegova je temeljna zadaća trebala biti obrana Katoličke crkve od progona tadanjih državnih vlasti i napadaja ondašnjega liberalnog tiska. Njemački su katolici osnovali brojne udruge, pokrenuli snažno novinstvo te, naposljetku, organizirali i svoju političku stranku – Zentrum.¹ Bio je to logičan korak, potpuno u suglasju sa zahtjevima vremena.

Iz Njemačke se katolički pokret širio u zemlje Austro-Ugarske Monarhije (Austriju, Češku, Slovačku, Sloveniju i, naravno, u Hrvatsku). I drugi europski narodi, npr. Francuzi, Talijani, Belgijanci (Valonci i Flamanci), imali su svoje katoličke pokrete. Iako su svim tim pokretima bili zajednički obrana tada ugroženih pozicija i stečenih prava Katoličke crkve te širenje kršćanskoga svjetonazora na sva područja javnoga života, oni nisu imali jedinstvenu organizacijsku formu, tj. svaki od njih je razvijao one ustrojbene oblike koji su najbolje odgovarali sredini u kojoj su djelovali. Nepostojanje jedinstvenih organizacijskih oblika valja pripisati i činjenici da su katolički pokreti nastajali "odozdo", tj. od vjernika samih, a nisu bili neposredno poticani od crkvene hijerarhije kao cjeline, tj. "odozgo".²

Devetnaesto je stoljeće za Hrvate bilo doba nacionalnoga buđenja. U hrvatskom nacionalnom preporodu tridesetih godina aktivno je sudjelovao i znatan dio katoličkoga svećenstva. To je bio pouzdan znak da je nacionalni osjećaj zauzeo svoje mjesto na ljestvici vrijednosti u kršćanskoj/katoličkoj svijesti hrvatskoga klera.³

Suradujući s laičkom inteligencijom, katolički su svećenici prihvatili neka njezina liberalna stajališta.⁴

Suradnja katoličkoga klera s ostalim čimbenicima javnoga života nije bila dugoga vijeka.⁵

Unutar samih svećeničkih redova nije bilo zauzeto jedinstveno stajalište glede problema s kojima se suočavala Katolička crkva u Hrvatskoj. Mlađi svećenički naraštaj bio je nezadovoljan pomirljivim držanjem starijega klera, pa je zahtijevao odlučniju akciju protiv sve jače izraženih pojava liberalizma.⁶ U prilog njegovu nezadovoljstvu išla je i činjenica da je uoči XX. st. svjetovna inteligencija postajala sve ravnodušnija prema vjeri.⁷

Jedan od znamenitih događaja u hrvatskoj povijesti XIX. st., koji je ujedno bio i jedan od povoda za nastanak HKP-a, bio je dolazak cara i kralja Franje Josipa I. u Zagreb (1895.). Tom su prilikom studenti na Jelačićevu trgu spalili tobožnju mađarsku zastavu. Kažnjeni isključenjem sa Sveučilišta u Zagrebu, oni odlaze na nastavak studija uglavnom u Prag, Beč i

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

München. Ondje su, naročito u Pragu od prof. Tomáša G. Masaryka, prihvatili politički program utemeljen na postavkama o "sitnom praktičnom političkom radu" za narod i "slavenskoj slozi i uzajamnosti", usmjerenoj na rušenje Austro-Ugarske Monarhije.⁸ Mnoge elemente Masarykova protukatolicizma njegovi su učenici, poslije završetka studija, unijeli u hrvatski javni život.⁹

Posljednja godina XIX. st. trebala je biti svojevrsna prekretnica u katoličkom javnom životu uopće, a u Hrvatskoj posebice. Papa Lav XIII. proglasio je 1900. godinu jubilarnom, sa željom da je svi katolički narodi obilježe manifestacijama odatnosti vjeri.¹⁰ Hrvatski su katolici prihvatili inicijativu da, prema uzoru na slične skupove održane u drugim katoličkim zemljama, organiziraju katolički sastanak (kongres).¹¹ Sastanak je održan u Zagrebu od 3. do 5. rujna 1900., a nazočio mu je znatan dio hrvatskoga katoličkog episkopata.¹² Taj su događaj pozdravili gotovo svi čimbenici javnoga života u tadašnjem Zagrebu. Iznimke su bili ban Dragutin grof Khuen-Héderváry i dr. Josip Frank, čelnik jednoga dijela tada već razjedinjenih pravaša.¹³

Na sastanku je prihvaćeno više rezolucija, među kojima se posebno isticala ona o laikatu. U njoj se iznosila želja da se u katoličkom duhu odgoji "svjetovna naobražena ruka – laikat" koji bi zajedno s katoličkim svećenstvom mogao u javnom životu Hrvatske sudjelovati u obrani vjere.¹⁴

Budući da poslije završetka sastanka nije otpočela provedba donesenih zaključaka, oni su ostali samo lijepe želje sudionika.

Važnost Prvoga hrvatskog katoličkog sastanka ležala je u tome što je on bio "znak manifestativnog katoličkog buđenja kod Hrvata po uzoru na slična gibanja u katoličkom svijetu".¹⁵

Iako neki autori taj sastanak uzimaju kao početak HKP-a,¹⁶ on to uistinu nije bio.¹⁷

Pokretač HKP-a je krčki biskup, dr. Antun Mahnić,¹⁸ podrijetlom iz Slovenije, šutljivi sudionik Prvoga hrvatskog katoličkog sastanka koji je uočio na njemu iznesenu ideju o nužnosti stvaranja organizacije hrvatske sveučilišne katoličke mladeži.¹⁹ Biskup je, pozorno prateći stanje u Hrvatskoj, pogotovo na području publicistike i kulture, došao do zaključka da se javni život u Hrvata susreće s istim ili sličnim problemima kao i onaj u Slovenaca te da je kršćanstvo, i na njemu utemeljen svjetonazor, sve više ugrožen širenjem liberalnih ideja među Hrvatima. Jednako kao što je svojedobno u Sloveniji bio pokrenuo list *Rimski Katolik*, biskup Mahnić sada u Hrvatskoj pokreće časopis *Hrvatska Straža* kojem je bila namijenjena uloga obrane kršćanskih načela u javnom životu.²⁰ Izlazak prvoga broja ovog tromjesečnika, sredinom 1903., ujedno označava i početak stvarnog rada na organiziranju HKP-a.²¹

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

Hrvatska Straža je pobudila veliko zanimanje kod hrvatske katoličke mladeži, što je biskup Mahnić i priželjkivao. Glasila hrvatske liberalno orijentirane inteligencije oštro su kritizirala njegov časopis, predbacujući mu da "cijepa narodno jedinstvo", te da unosi "klerikalizam"²² u javni život.

Mahnićevim pozivanjem na "kršćanska načela" započela je u tadašnjem hrvatskom društvu "razdioba duhova", tj. razdvajanje kršćanskih ideja od onih za koje se moglo dokazati, ili se barem tako držalo, da su s njima nespojive.²³

Prilikom audijencije kod pape Pija X., u koju je primljen 14. lipnja 1904., biskup Mahnić je iznio sljedeće ciljeve HKP-a: obrana vjere i prava Katoličke crkve, preobrazba javnoga života po vjerskim kršćanskim načelima, borba za prava, političku slobodu i samosvojnost hrvatskoga naroda, ostvarenje ideala kršćanske demokracije.²⁴ Papa nije bio protivnik biskupovim planovima u svezi s HKP-om.²⁵

Da bi ostvario postavljene ciljeve, biskup Mahnić, za kojim nisu krenuli ostali sudionici relativno nedavno završenoga hrvatskog katoličkoga sastanka, započeo je samostalno s organiziranjem sveučilišne katoličke mladeži.

Još ujesen 1902. poslao je u Beč mladoga svećenika svoje dijeceze Ivana Butkovića da tamo okuplja hrvatske katoličke studente.²⁶ Uskoro je vlč. Butković, zajedno s Ljubomirom Marakovićem i nekolicinom sumišljenika, u Beču osnovao Hrvatsko katoličko akademsko društvo (HKAD) *Hrvatska* (1903.).²⁷ U listopadu 1905. *Hrvatska* u Beču započinje izdavati đačko glasilo *Luč*, koje nešto kasnije prelazi u Zagreb.²⁸ Zadatak je *Luči* bio unošenje Mahnićevih ideja u hrvatsko katoličko društvo, s krajnjim ciljem osvajanja simpatija hrvatskoga javnog mnijenja za HKP.

Početkom svibnja 1904. u Zagrebu počinje izlaziti katolički dnevnik *Hrvatstvo*. List je izdavalo Hrvatsko katoličko tiskovno društvo koje je utemeljeno novčanom potporom dijela crkvene hijerarhije.²⁹ Zadaća je dnevnika trebala biti promicanje kršćanskih načela u hrvatskom društvu. Biskup Mahnić, kao uostalom i drugi članovi katoličkoga episkopata u Hrvatskoj, formalno su podržali *Hrvatstvo*.³⁰ Oko ovoga novinskog pothvata podignula se velika prašina. List nisu napadali samo liberalno i socijalistički orijentirani krugovi, nego su napadi dolazili i iz redova katoličkoga svećenstva.³¹ Mahnićevi sljedbenici iz đačkih redova u početku su podržavali *Hrvatstvo* ali su se kasnije od njega distancirali.³² Naime, *Hrvatstvo* je s vremenom sve više zagovaralo politička stajališta Frankove Čiste stranke prava, odnosno Starčevićanske hrvatske stranke prava, kako je glasilo službeno ime te političke grupacije od 1904. Dakle, vezalo se uz samo jednu političku skupinu, a to nije bilo u suglasju s načelima zastupanima od vlč. Butko-

vića i bečke *Hrvatske* – da se rad hrvatskih đačkih katoličkih društava neće usmjeriti "nikada za interese bilo koje stranke".³³

Namjeravajući odvojiti HKP od političke identifikacije koju mu je nastojao dati dnevnik *Hrvatstvo*, biskup Mahnić je odlučio pokrenuti novo, potpuno nestranačko, ali ne i nepolitičko, katoličko glasilo. Početkom veljače 1908. u Zagrebu je počeo izlaziti katolički dnevnik *Jutro*. Znatan dio pripadnika HKP-a pristao je uz ovaj novi izvanstranački politički list koji je već nakon dvije godine prestao izlaziti (1910.). Iste godine je prestalo, pod svojim dotadašnjim imenom, izlaziti i *Hrvatstvo*, prepuštajući svoje mjesto *Hrvatskom Pravu*, koje je tada dobilo novo ime – *Hrvatska*. Naime, fuzijom Frankovih pravaša sa skupinom oko *Hrvatstva* nastala je Kršćansko-socijalna stranka prava. Mahnićeva *Hrvatska Straža* pozdravila je uspostavu ove veze između *Hrvatstva* i "frankovačkih" pravaša. No, treba naglasiti, da se svi pripadnici HKP-a nisu slagali s potporom novoosnovanoj političkoj grupaciji.³⁴ Najoštrija je kritika došla iz pera vlč. Matije Manjarića.³⁵

U studenome 1906. u Zagrebu je osnovano HKAD *Domagoj*, a kao pravila su *en bloc* prihvaćena, uz sasvim neznatne preinake, ona ista koja je imalo i HKAD *Hrvatska*.³⁶ Odmah poslije konstituiranja "domagojci" su započeli okupljati katoličke đake po svim srednjim školama u Hrvatskoj.

Sljedećih godina osnovana su i druga katolička akademska društva.³⁷

Osim HKAD-a postojali su i *Zborovi duhovne mladeži* koji su se organizirali u svim biskupijama i redovničkim bogoslovijama.³⁸

Godine 1909. u Splitu je organiziran đački kongres na kojemu je iznesen zahtjev da se povežu katoličke đačke organizacije. Važno je naglasiti da se organizatori splitskoga kongresa nisu slagali s koncepcijom omasovljenja organizacija HKP-a. Skupina katoličkih omladinskih aktivista, koja će postati dio nešto kasnije osnovanog Seniorata, zauzimala se za takav rad u organizacijama HKP-a koji bi se provodio u malim skupinama, preko pouzdanika koji bi imali jasnu predodžbu o pokretu i njegovim ciljevima. Ovaj elitistički koncept organizacije HKP-a ukazivao je na klicu budućih teških sporenja i raskola u HKP-u.³⁹

Biskup Mahnić je sam, bez pomoći ostalih članova hrvatskoga katoličkog episkopata, idejno usmjeravao i pratio organiziranje hrvatske katoličke mladeži, ali se nije miješao u unutarnje ustrojstvo društava. Đacima je povremeno upućivao poslanice pomoću kojih je davao smjernice njihovu radu.⁴⁰

Godine 1912. zbio se sudbonosan događaj u razvoju cijelega HKP-a. Tada je, naime, na poticaj biskupa Mahnića, osnovan Hrvatski katolički seniorat (HKS). Članstvo se u tu eks-

kluzivnu organizaciju regrutiralo iz redova laičke inteligencije te dijela mlađega katoličkog redovnog i svjetovnog klera. Važna je činjenica da su seniori tijekom svojih studija bili članovi HKAD-a i bogoslovnih zborova. Sam biskup Mahnić smatrao se običnim članom HKS-a.⁴¹ Seniorat je, kao organizacijski oblik vođenja katoličkih pokreta, postojao i u drugim zemljama.⁴²

U prosincu 1912. u Rijeci je pokrenut katolički dnevnik *Riječke Novine*. U uredništvo toga izvanstranačkog lista ušli su i istaknuti pripadnici HKP-a, bivši "domagojci", a tada članovi netom osnovanog Seniorata: dr. Petar Rogulja, dr. Rudolf Eckert i vlč. Milan Pavelić.⁴³

Riječke Novine nisu bile službeno glasilo HKP-a, tako da pokret, barem formalno, "nije nosio nikada odgovornost za pisanje toga lista".⁴⁴

S *Riječkim Novinama* u redovima HKP-a, točnije Seniorata, prestaje razdoblje "teoretiziranja", pa se prelazi na rad za pridobivanje javnoga mnijenja.⁴⁵ Uoči Božića 1912. upravo je u ovom dnevniku izišao "prvi politički programni članak hrvatskoga katoličkoga pokreta".⁴⁶ U njemu je zauzeto stajalište – "narodnog jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba".⁴⁷ Iako taj "politički programni članak" nije imao nikakvu stranačku boju, može se reći da je HKP, posredovanjem Seniorata, "stupio u aktivnu politiku, kao neovisna i posebna grupa".⁴⁸

Prihvatanje načela "narodnog jedinstva Srba, Hrvata i Slovenaca" imalo je za posljedicu da su *Riječke Novine* s neskrivenim simpatijama pisale o "pobjedonosn [oj] borb [i] južnih Slavena protiv Turaka" u vrijeme balkanskih ratova.⁴⁹ (Uredništvo dnevnika imalo je s balkanskog ratišta svojega posebnog dopisnika, "domagojca" Milka Kelovića koji je kasnije apostazirao i prešao u Hrvatsku starokatoličku crkvu.)⁵⁰ Svaki vojnički uspjeh Srba smatran je i uspjehom Hrvata. U takvom shvaćanju razvoja vojno-političke situacije na Balkanu posebno se isticao dr. P. Rogulja.⁵¹

Međutim, pretjerani zanos kojim su u uredništvu *Riječkih Novina* znali popratiti uspjehe srbijanskog oružja, nije bio podjednako dobro priman od svih pripadnika HKP-a. Prema pisanju "frankovačko"-pravaškog lista *Hrvatska*, to "frenetično pisanje 'R. [riječkih] N. [ovina]' u slavu srbstva najviše je bolilo Herceg-Bosnu, koja je upravo tada vodila najžilaviju borbu protiv drskih nasrtaja srbstva".⁵² Navodno se "to srbsko pitanje u katoličkom pokretu" imalo konačno riješiti na Drugom hrvatskom katoličkom sastanku u Ljubljani. Za vrijeme njegova trajanja, hrvatski su seniori, 26. kolovoza 1913., održali svoj uži sastanak. Glavna točka o kojoj se raspravljalo bilo je pisanje *Riječkih Novina* o Srbima. O. dr. Ante Alfirević i vlč. Fran Binički osudili su "srbofilske izvještaje i članke". Rogulja je držao da je "srbofilsko" pisanje *Riječkih Novina* u "principu bi-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

lo posve ispravno", iako je ponekad bilo "pogrešaka i pretjeranosti".⁵³ Biskup Mahnić je, pak, držao, da je uredništvo *Riječkih Novina* "imal [o] pravo" što je bilo "na strani oslobođilačke slavenske ideje".⁵⁴ Konačno je zaključeno da "Riječke Novine" ne smiju napadati Srbe, nego imadu registrirati istinu".⁵⁵ Članovi uredništva *Riječkih Novina* nisu nakon ljubljanskog sastanka bitno promijenili svoje držanje prema Srbima. Ipak, nakon pogibije prijestolonasljednika Franje Ferdinanda d'Este u sarajevskom atentatu 1914., nije više bilo oportuno, a ni moguće sa simpatijama, pogotovo pretjeranim, pisati o Srbima.

Odnos Stjepana Radića prema HKP-u odlučujuće je važan. Radić je bio uvjeren da je stvarna namjera vodstva HKP-a osnutak vlastite političke stranke koja bi bila izravno usmjerena na to da on ostane bez svojih sljedbenika, tj. hrvatskih seljaka. Ta se njegova pretpostavka, nekoliko godina kasnije, pokazala sasvim točnom.⁵⁶

Pokrenut sa zadatkom da promiče "katolička načela", koja su po definiciji univerzalna, dakle i internacionalna, HKP ipak nije bio anacionalan. U prvom razdoblju svojega djelovanja njegovi su članovi naglašavali nacionalni – "hrvatski oblik" – svojega katoličanstva. To je usmjerenje prekinuto 1912., kada je definitivno prihvaćena južnoslavensko/jugoslavenska ideologija.

Iako je prikriveno neslaganje među članovima HKS-a bilo prisutno već u predratnim godinama, ono je, zbog izbivanja Prvoga svjetskog rata, privremeno bilo potisnuto u drugi plan. Seniori su bili svjesni da se sukob mišljenja u njihovim redovima zaoštrio do te mjere da im je "prijetio raskol ili čak potpuno uništenje".⁵⁷ Za veći dio javnosti sama se borba odigravala neprimjetno. To je trajalo tako dugo dok P. Rogulja nije odlučio objaviti svoj članak *Pred zorom* (1916.) koji je snažno uskovitlao katoličke duhove. Sukob mišljenja i ogorčene raspre oko koncepcije HKP-a dosegle su sljedećih mjeseci svoj vrhunac. Važnost ovoga članka je ponajprije u tome što je on bio svjesno ideologiziranje HKP-a, a to će imati dalekosežne posljedice ne samo za njegov daljnji razvoj nego i za ulogu katolicizma u političkom životu Hrvata.⁵⁸

Iako je bio neosporni autor članka, Rogulja nije polagao pravo na to da su ideje iznesene u njemu u potpunosti njegove vlastite. Tvrdio je, što je bilo posve točno, da je on samo sistematizirao misli i ideje koje su već otprije postojale u HKP-u, odnosno HKS-u.⁵⁹

Analiziravši dotadašnju povijest HKP-a, Rogulja je ustvrdio da u njemu postoje tri naraštaja. On je skrenuo pozornost na "treću generaciju" HKP-a, kojoj je i sam pripadao. Ta se generacija pojavila "iza jednoga kratkoga vremena kolebanja i neodlučnosti u glavnim narodnim pitanjima".⁶⁰ Vrijeme "ko-

lebanja i neodlučnosti" pada otprilike u godinu 1912., dakle u vrijeme pojave *Riječkih Novina* i osnutka HKS-a. Glavne ideje, koje su utrle smjer rada treće generacije, bile su, prema mišljenju Rogulje, ove: "Pomirljivo shvaćanje kulturnog i političkog odnošaja prema Srbima, koje se završavalo u tom, da je prevladavalo mišljenje o narodnom jedinstvu Hrvata, Srba i Slovenaca, u koje bi pristupili i Bugari;⁶¹ u kulturnim i prosvjetnim pitanjima bili su svi članovi te generacije za najintenzivniji pozitivni rad u narodu izbjegavajući po mogućnosti sukobe s liberalnim skupinama [...]; glede religioznih problema prihvati [la] se ta treća generacija svim oduševljenjem unije i ćirilo-metodijske misli,⁶² dovodeći sve te ideje [...] u vezu i izgrađujući potpun sistem".⁶³

Rogulja nije bio tvorac ideje o "potpunom sistemu", nego ju je baštinio od svećenika Vilima Ivaneka.⁶⁴

Kao glavni promicatelj tih ideja "treće generacije" HKP-a pojavljuje se Seniorat. Dakako, ne svi njegovi članovi, nego ona skupina koju je predvodio P. Rogulja.

Rogulja je sve članove HKP-a podijelio u dvije skupine. Prema toj podjeli, prvu su skupinu činili "nacionalci", a drugu "integralci".⁶⁵

U konkretnom političkom djelovanju "integralci" su se politički priklanjali "frankovačkom" pravaštvu.⁶⁶ Suprotno njima, "nacionalci" se nisu opredijelili niti za jednu tada postojeću političku stranku u Hrvatskoj, ali su tvrdili da imaju svoj "politički program".

Za Rogulju je glavna razlika, koja je karakterizirala te dvije suprotstavljene katoličke skupine, bila ona koja se odnosila na "rješavanj [e] nacionalnoga pitanja".⁶⁷

Rogulja se odlučno zauzeo da se "nacionalci", kojima je i sam pripadao, organiziraju na temelju "potpunog sistema" i preuzmu vodeću ulogu u cijelom HKP-u. No, tu je poziciju tek trebalo izboriti u odmjerenju snaga s onima koji su se tome odupirali.

Glavni predstavnici oporbe protiv Roguljina shvaćanja uloge "treće generacije" HKP-a bili su đakovački seniori-svećenici: Grgur Galović, M. Manjarić i Andrija Živković.

Iako ga je Rogulja proglasio "neutralnim čimbenikom", biskup Mahnić nije mogao ostati po strani.⁶⁸ Osjetio je da bi daljnje produbljivanje jaza između "nacionalaca" i "integralaca" moglo dovesti do rascjepa u HKP-u. On je to, pod svaku cijenu, želio spriječiti. U tu je svrhu, u prosincu 1916., uputio pismo đakovačkim seniorima koji su od njega tražili mišljenje o članku *Pred zoru*. Iz sadržaja pisma jasno se razabire da se Mahnić, u tom času, odlučno suprotstavljao Roguljinim idejama.⁶⁹ Čini se da samo pismo, ipak, nije imalo neke negativne posljedice za Rogulju.⁷⁰

Poslije smrti cara i kralja Franje Josipa I., 21. studenoga 1916., južnoslavenski političari u Monarhiji počeli su se sve više usmjeravati prema zahtjevu za što većom, odnosno po mogućnosti potpunom samostalnošću njihovih tada administrativno-politički razjedinjenih zemalja. Zahtjev su temeljili na "narodnom načelu" i na "hrvatskom državnom pravu". Ta su dva načela bila izričito istaknuta u *Svibanjskoj (majskoj) deklaraciji*⁷¹ Južnoslavenskog kluba u Carevinskom vijeću u Beču (1917.).⁷²

U nekadašnjoj se jugoslavenskoj historiografiji i publicistici o *Svibanjskoj deklaraciji* davalo različite, ponajčešće veoma proturječne ocjene. Ipak, sve se one mogu svesti na dva prevladavajuća mišljenja. Jedno je prikazivalo *Deklaraciju* kao djelo bečkoga dvora i tvrdilo da predstavlja odraz "trijalističke koncepcije" rješenja južnoslavenskoga pitanja unutar granica Monarhije. Drugo je, pak, tvrdilo da je ona bila stvar političke taktike u tadašnjim ratnim uvjetima, ali da je poslužila kao oružje koje je omogućilo promicanje ideje i akciju stvaranja zajedničke države južnoslavenskih naroda (bez Bugara), izvan okvira Monarhije.⁷³

Značenje *Svibanjske deklaracije* nije bilo sadržano samo u njezinu tekstu i upotrijebljenim formulacijama, nego i u pokretu koji se, oslonjen na nju, razvio sljedećih mjeseci. *Deklaracijski pokret* daleko je prerastao početne zamisli autora i potpisnika *Deklaracije*. U njemu su sudjelovale razne političke stranke i skupine koje su, razumljivo, zauzimale suprotstavljene poglede o aktualnim državno-političkim pitanjima.

Na seniorskom sastanku, održanom početkom srpnja 1917., kao glavni problem iskristaliziralo se opredjeljenje seniora-"nacijonalaca" za ideologiju južnoslavenstva. Naime, jedna od "direktiva" za daljnji rad Seniorata bila je prihvaćanje *Svibanjske deklaracije* kao "osnovice za nacionalni rad". Ovo je bila očita posljedica Roguljina shvaćanja narodnoga jedinstva Hrvata, Slovenaca i Srba koje je on jasno i bez sustezanja iznio u članku *Pred zorom*. Protivnici Roguljine "jugoslavenske orijentacije" HKP-a etiketirani su kao "austrofilski elementi", pa su u tom trenutku ostali bez prostora za djelovanje.⁷⁴

Prihvaćanje "jugoslavenske orijentacije" od HKS-a i njegova pomirljivost prema liberalnim strujama u tadašnjem hrvatskom društvu ("izbjegavanje sukoba s liberalnim skupinama") te pristajanje uz "ćirilometodsku ideju" (približavanje pravoslavnom pučanstvu) stvorili su osnovicu za stvarni politički angažman. Dakako, u tom trenutku još nisu bili sazreli svi uvjeti za organiziranje vlastite političke stranke. Stoga se tada zauzelo čvrsto stajalište da se politika Seniorata ne smije poistovjetiti niti s jednom postojećom političkom strankom u Hrvatskoj. Tako se željelo spriječiti rasipanje vlastitih snaga te ujedno pričekati povoljan trenutak za samostalan stranački nastup.

Zamah "deklaracijskog pokreta" ukazao je na potrebu održavanja jednoga sastanka političara iz svih južnoslavenskih zemalja Monarhije. Sastanak je održan početkom ožujka 1918. u Zagrebu. U kratkoj rezoluciji prisutni su se političari, među kojima je bio i senior-"nacijonalac" vlč. dr. Janko Šimrak, budući križevački (unijatski) biskup, složili da je "nužna koncentracija svih stranaka i grupa, koje, stojeći na stanovištu narodnoga jedinstva, te oslanjajući se na načelo narodnoga samoodređenja, traže svoju narodnu nezavisnost i na demokratskim temeljima uređenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba".⁷⁵

Zagrebačka rezolucija je izostavila formulaciju o "hrvatskom državnom pravu", što nije bio slučaj sa *Svibanjskom deklaracijom*. Seniori, točnije Roguljin krug, mogli su biti zadovoljni ovakvim razvojem stvari.⁷⁶

U hrvatskim zemljama "deklaracijski pokret" doseže svoj vrhunac gotovo točno na prvu godišnjicu objavljivanja *Svibanjske deklaracije*. U svibnju 1918. biskup Mahnić započinje objavljivati seriju svojih članaka u zagrebačkom katoličkom dnevniku *Novine*.

Prigovore koje su protivnici *Svibanjske deklaracije*, ponajprije "frankovački" pravaši, formulirali u tri točke, tj. da se oni koji stoje na "programu hrvatsko-slovensko-srpskog ujedinjenja u jednu državnu skupinu, [čine] krivima trostrukog atentata: na katolištvo, izdajući katoličku stvar srpskom pravoslavlju; na hrvatstvo, stupajući u državnu zajednicu sa srpstvom; na Austriju, idući za političkim ciljevima, koji ugrožavaju opstanak Monarhije!", biskup Mahnić je u potpunosti odbacio.⁷⁷

Prvi članak iz ove serije Mahnićevih napisa u *Novinama*, a u kojem je pobijao prigovor da je *Deklaracija* atentat na katolicizam u korist "srpskog pravoslavlja", bio je u cijelosti – zaplijenjen.⁷⁸

Pišući o "drugom atentatu", odnosno o Srbima u hrvatskim zemljama, biskup Mahnić doslovno kaže: "Srbi žive s nama i među nama. Srpstvo je činjenica. [...] Što je [...] za hrvatsku i katoličku stvar bolje: navijestiti rat srpstvu do istrage, ili tražiti s njim prijateljski modus vivendi? [...] Srbi nijesu katolici, ali oni su ipak kršćani; [...] Srbi su nam [...] braća po krvi i jeziku. [Katolici su] pravoslavlju najbliži [...]."⁷⁹

Osvrćući se na "treći atentat", tj. onaj protiv Monarhije, biskup piše: "Svojim narodno-političkim aspiracijama vele da ugrožavamo opstanak Monarhije težeći za ciljevima, koji se ne daju dovesti u sklad s njezinim vitalnim interesima! [...] Ništa nije u interesu Monarhije poželjnije nego osnivanje jugoslavenske države, kako je zamišljena svibanjskim programom".⁸⁰ Smatrajući da je time pobio svaku optužbu protiv *Deklaracije*, biskup Mahnić je u sljedećim člancima nastojao po bliže objasniti njezine ciljeve. Posebno je bilo zanimljivo bis-

kupovo očekivanje pozitivnoga razvoja događaja glede uspostave crkvenoga jedinstva između Katoličke crkve i grko-istočnih ("pravoslavnih") crkava na Balkanu i općenito slavenskom Istoku. On je upravo u tom kontekstu vidio posebnu ulogu, dapače "misiju" hrvatskoga naroda: "Stojimo na pragu nove dobe. Težište svjetovne politike prelazi od Zapada na Istok; a tu, kako pokazuju svi znakovi, n[a]mijenjena je hrvatstvu uloga nalik na onu, što se označuje riječima 'antemurale christianitatis'. Otvaraju nam se novi vidici [...]. Njiva na Istoku dozrijeva. A tko će biti prvi, koga će Gospodar poslati na katoličku žetvu istočne njive, ako ne opet narod hrvatski, koji neposredno međaši s Istokom, koga uz to s istočnim narodima vežu veze krvi i jezika? Evo narode hrvatski, na naumu Providnosti, u savjetu je Trojednog Boga zaključeno, da preuzmeš među rođenom braćom, koja bijahu krivnjom kobnih slučajeva kroz tisuću godina podijeljena, poslanstvo ujedinjenja".⁸¹ To je bio, da se poslužim Mahnićevim izrazom, "svrhunaravski razlog" za privaćanje programa *Svibanjske deklaracije*.

Premda su politički i ideološki protivnici biskupa Mahnića, odnosno HKP-a i HKS-a, upravo ove njegove riječi koristili kao najočitiiji dokaz postojanja "prozelitskih težnji" u Katoličkoj crkvi, tu je ipak bila riječ o praktičnoj primjeni "ćirilometodske ideje", odnosno nastojanju na jedinstvu kršćanskih crkava na Istoku i na Zapadu.⁸²

Razlažući svoje misli o Balkanu i slavenskom Istoku, biskup Mahnić je odlučno zagovarao "slavensku uzajamnost" kao najbolju branu protiv "germanskog imperijalizma". Čini se da biskupa u tom času nisu mučile brige o mogućnosti, po Hrvate nadasve opasnih, "slavenskih imperijalizama", odnosno "velikoga" ruskog imperijalizma i "malog" srbijanskog.⁸³

Za takvo Mahnićevo pisanje u prilog *Svibanjske deklaracije* bilo je nekoliko razloga: 1) strahovanje zbog ugroženosti Slovenaca od Nijemaca te od talijanske opasnosti i za Slovence i za Hrvate kojima su prijetile i mađarske imperijalističke težnje; 2) slabo utemeljeni "optimistički unionizam" na "ćirilometodskoj" osnovi; 3) opasno samozavaravanje glede prave biti velikosrpstva i 4) nekritičko prihvaćanje ideja raznih jugoslavenski orijentiranih pojedinaca (vlč. J. Ev. Krek, P. Rogulja i dr.).⁸⁴

U posljednjem iz serije članaka objavljenih u *Novinama* biskup Mahnić je najodlučnije odobrio pristajanje HKS-a uz *Svibanjsku deklaraciju*.⁸⁵ Tako su sva dotadašnja kolebanja i protivljenja pojedinaca i skupina (seniori-"integralci") unutar Seniorata s najvišeg mjesta bila javno osuđena kao neprihvatljiva. Roguljine koncepcije, iznesene 1916. godine u članku *Pred zoru*, dobile su punu podršku.

Pobrkašši u svojoj obrani *Svibanjske deklaracije* politiku i religiju, Mahnić se sam doveo u položaj da ga se moglo optuživati za zlorabu katoličke vjere u političke svrhe, a to se uobičajeno naziva – klerikalizam. No, ako je tada u Hrvatskoj bilo klerikalizma, onda je on mogao biti samo u funkciji stvaranja jugoslavenske države, dakle – jugoslavenski klerikalizam.

U hrvatskoj političkoj javnosti Mahnićevi su članci naišli, osim na odobravanje istomišljenika, i na osporavanje protivnika. Najodlučniji osporavatelj Mahnićeve obrane i promicanja ideja iznesenih u *Svibanjskoj deklaraciji* bio je katolički svećenik Stipe pl. Vučetić, pravaš "frankovačke" orijentacije. On je, u više nastavaka, objavio članak *Značaj jugoslavenske propagande*.⁸⁶ Vučetićeva je kritika bila neočekivano oštra i lucidna. On je odmah konstatirao da je biskup prešao preko "hrv. [atskoga] državnoga prava, kao preko nimalo vrijedne stvari".⁸⁷ Vučetić se pritom oslonio na činjenicu da je HKS prihvatio *Zagrebačku rezoluciju* koja je otvoreno stala na "princip samoodređenja naroda", ne spominjući više formulaciju o hrvatskom državnom pravu.⁸⁸ Mahnićevu neopreznu tvrdnju da hrvatski narod kao katolički narod ima "misiju" od Boga glede grkoistočnih Slavena, tj. da ih privede vjerskom jedinstvu, on je, sasvim ispravno, ocijenio kao teološki neprihvatljivu – jer "posebnih zadaća pojedinim narodima naredjenih od Boga nema".⁸⁹ Završavajući svoju neumoljivu kritiku Mahnićeve apologije *Svibanjske deklaracije*, Vučetić je napisao sljedeće: "[...] jugoslavenskom svibanjskom deklaracijom tok hrvatske politike navrnut [je] u protuhrvatske jugoslavenske ciljeve. Bezdvjbeno sledi, da je katoličkoj vjeroizpoviesti namienjena Judina plaća za uslugu jugoslavenske propagande. [...] Rasprava dra. A. Mahnića jest jugoslavenska ideologija bez stvarnih i zbiljnih osnova, kadra naš hrvatski narod dovesti do katastrofe. [...] Za hrvatstvo proti jugoslavensvu! Za Hrvatsku proti Jugoslaviji!"⁹⁰ Za njega nije bilo dvojbe treba li hrvatsku politiku voditi u skladu s učenjem dr. Ante Starčevića ili je pak odvesti nekim drugim, konkretno jugoslavenskim putem. Vučetiću je kao "frankovačkom" pravašu svaka (jugo/južno)slavenska politika bila neprijateljska prema Hrvatskoj i kao takva opasna za daljnji opstanak hrvatskoga naroda. Budućnost Hrvata i njihove države on je vidio u oslonu na – Habsburgovce. Svoje je stajalište potkrijepio izvatom iz Starčevićeva članka *Na čemu smo iz 1878.* u kojemu doslovno piše: "[...] razvili se i zauzlali zamršaji Evrope kako mu drago, po Hrvate bi bilo najbolje u zakonitoj samosviesti ostati pod vladajućom dinastijom; obstanak ove dinastije stoji od Hrvata; obstanak Hrvata kao srećna naroda glavno stoji od vladajuće dinastije [...]"⁹¹

Starčević takvo stajalište glede uzajamnih odnosa dinastije Habsburg i Hrvata nije zauzeo slučajno. Naime, 1860. objavljena su, u njemačkom prijevodu, pisma Mihajla Petrovi-

ča Pogodina, jednog od ideologa panslavizma. Ta su pisma, napisana u razdoblju od 1838. do 1842., zapravo bila njegova tajna izvješća upućivana tadašnjem ruskom ministru grofu Sergeju Semenoviču Uvarovu, a govorila su o političkim, nacionalnim, vjerskim i drugim odnosima u Otomanskom Carstvu i Habsburškoj Monarhiji. Ona su, između ostaloga, otkrivala ekspanzionističke planove velikoruske politike prema južnoslavenskim narodima na Balkanu.⁹²

Potkraj Prvoga svjetskog rata vojno-politička situacija u južnoslavenskim zemljama Austro-Ugarske Monarhije postajala je sve nepovoljnija za tadašnje vlasti. Osim vojnih pobuna i dezerterstva, došlo je i do radikalizacije seoskoga stanovništva glede njegova tada nezavidnoga položaja. Ti su čimbenici bitno pridonosili pokretu "narodne koncentracije" političkih snaga, neovisno o njihovoj stranačkoj ili ideološkoj pripadnosti.

Smatrajući *Svibanjsku deklaraciju* ionako "narodnim", a ne političkim, pogotovo ne uskostranačkim programom, HKS, predvođen P. Roguljom i vlč. J. Šimrakom, već se relativno rano počeo zauzimati za opću "narodnu koncentraciju". Na svojem zagrebačkom sastanku, održanom 30. kolovoza 1918., kojemu je prisustvovao i biskup Mahnić, seniori su naglasili svoju samostalnost i posebnost u odnosu na druge političke organizacije i skupine u Hrvatskoj, uz napomenu da "nijedan senijor ne smije stupiti u nijednu sadanju političku stranku".⁹³ To se stajalište, s jedne strane, treba dovesti u svezu s još ne u potpunosti prevladanim sukobom unutar Seniorata, tj. mogu li seniori bili članovi raznih političkih stranaka, pod uvjetom da one nisu protukršćanske/protukatoličke, ili moraju, u uvjetima nepostojanja izrazito kršćansko/katoličke političke stranke, ostati izvanstranačke osobe,⁹⁴ a s druge strane s ostvarivanjem početnih koraka u organiziranju vlastite političke stranke.⁹⁵

Nakon vijećanja, koja su održana 5. i 6. listopada 1918., politički predstavnici hrvatskih, slovenskih i srpskih stranaka, odlučni na putu ostvarenja samostalne južnoslavenske države, osnovali su Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba, tj. novo vrhovno političko tijelo.⁹⁶ Hrvatski sabor, koji je još uvijek djelovao, na svojoj je sjednici od 29. listopada 1918. jednoglasno prihvatio prijedlog Srbina iz Hrvatske Svetozara Pribičevića, vođe Hrvatsko-srpske koalicije, te Hrvata dr. Ante Pavelića (starijeg), predsjednika Starčevićeve stranke prava ("milinovaca"), da se prekinu svi državno-pravni odnosi s Monarhijom. Sabor je također, na ovoj svojoj za dugo vremena posljednjoj sjednici, prihvatio Pavelićev prijedlog o prijenosu svih ovlasti na novoosnovano Narodno vijeće.

Zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer uputio je 30. listopada 1918. katoličkom svećenstvu zagrebačke metropolije okružnicu u kojoj poziva kler da podrži rad Narodnog vijeća.⁹⁷ Za

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

Bauerovim primjerom uskoro su se povelili i drugi velikodostojnici Katoličke crkve među Hrvatima. Članovi HKS-a, ponajviše krug katoličkih "nacionalaca", mogli su biti zadovoljni ovakvom reakcijom hrvatskoga katoličkog episkopata. Oni su to tumačili kao nedvojben dokaz ispravnosti svojih dotadašnjih nastojanja glede stvaranja zajedničke države južnoslavenskih naroda.

U Narodnom vijeću Seniorat su zastupali vlč. J. Šimrak, koji je bio član Središnjeg odbora, don Stanko Banić i vlč. Ferdo Rožić.

Najvažnija sjednica Središnjeg odbora Narodnog vijeća održana je 23. na 24. studenoga 1918. u Zagrebu. Na njoj je odlučeno o hitnom ujedinjenju s Kraljevinom Srbijom i Kraljevinom Crnom Gorom. Odbor je izabrao delegaciju od 28 članova koja je dobila nalog da "bez odlaganja provede" organizaciju nove države, a u sporazumu sa srbijanskom vladom i svim srbijanskim i crnogorskim političkim strankama.⁹⁸ U delegaciju je izabran i senior Šimrak.⁹⁹ Na ovoj noćnoj sjednici za riječ se javio i vlč. Šimrak koji je govorio o "narodnom jedinstvu", o "monarhiji i republici", o "federalizmu i centralizmu" te o "budućoj zajedničkoj vladi". Govoreći o "narodnom jedinstvu", ustvrdio je da je ono "temelj naše [seniorske] narodne politike i aksiom našeg političkog rada". Politika "narodnog jedinstva" trebala je, prema njegovu mišljenju, "kroz dvije, tri generacije" rezultirati stvaranjem – "jedinstvenog naroda".¹⁰⁰ Monarhijsko ili, pak, republikansko uređenje nove države za seniora Šimraka bilo je samo pitanje "formalne naravi", jer – "kralj nije ništa drugo nego nasljedni predsjednik republike".¹⁰¹ U pitanju federalističkog ili centralističkog uređenja buduće državne zajednice vlč. Šimrak se izjasnio za "federalizam". No, taj "federalizam" nije, prema njegovu mišljenju, mogao biti "federalizam nacionalni sa državnim granicama", jer bi on mogao "dovesti do građanskog rata između naših jugoslavenskih plemena". Da bi tome unaprijed doskočio, Šimrak se odlučio za zamisao tada već pokojnog slovenskog političara vlč. Janeza Ev. Kreka, o "ekonomsko kulturnom federalizmu", odnosno "autonomizmu".¹⁰² Šimrak je bio vrlo izričit glede buduće državne vlade – "Mi moramo da imamo jaku centralnu zajedničku vladu".¹⁰³

Odmah nakon dolaska u Beograd, članovi delegacije započeli su s pripremama za provedbu ujedinjenja, mjesec dana ranije proglašene, Države Slovenaca, Hrvata i Srba te kraljevina Srbije i Crne Gore. Dan prije proglašenja državnoga ujedinjenja južnoslavenskih naroda (bez Bugara) i nastanka Kraljevstva/Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, regent Aleksandar Karađorđević primio je u posebnu audijenciju vlč. Šimraka. Prema novinskim vijestima, oni su razgovarali o svim političkim, socijalnim i kulturnim pitanjima nove države. Senior Šimrak je iz razgovora dobio "čvrsto uvjerenje [...], da hrvatski katolici mogu s pouzdanjem gledati u budućnost".¹⁰⁴

Nekoliko dana kasnije, 6. prosinca 1918., delegati Narodnog vijeća izabrali su "uži odbor, koji ostaje i dalje u Beogradu radi sastava zajedničkog ministarstva".¹⁰⁵ U odbor su izabrana tri katolička svećenika, među kojima, i J. Šimrak.¹⁰⁶

Nestankom Austro-Ugarske Monarhije s političke karte Europe i stvaranjem prve južnoslavenske državne zajednice – Kraljevine SHS/Kraljevine Jugoslavije – jugoslavenska ideja i politička taktika Roguljine skupine unutar HKS-a doživjele su svoj puni trijumf.

"Vrhovni cilj", koji je tada stajao pred Senioratom, Rogulja je izrazio na sljedeći način: "U naše je ruke postavio Gospod budućnost južnih Slavena, nama je dao, da preuzmemo providencijalnu zadaću hrvatskog, srpskog i slovenskog naroda, glavni uzrok postanja naše države. [Hrvatski] Katolički pokret nosi prvi najsnažnije *misao stvaranje jedne jedinstvene slavenske kulture na Jugu, misao ujedinjenja Crkava*. [...] Onda će istom i Srbin i Hrvat i Slovenac biti član jedne jedinstvene nacije, onda će Jugoslavija biti slobodnom domovinom novoga južnoslavenskoga naroda".¹⁰⁷ Ovo Roguljino "svrhunaravsko shvaćanje" državnoga i narodnog ujedinjenja Južnih Slavena s izgledima za ujedinjenje dviju već tada gotovo tisuću godina odvojenih crkava u potpunosti je odražavalo Mahničeve ideje, iznesene nešto ranije u *Novinama*.

Opći optimizam koji je zahvatio redove HKP-a sa Senioratom na čelu u pogledu izgledne budućnosti katoličanstva u novostvorenoj državi treba promotriti i u svjetlu opasne samobmane da će – "Hrvati voditi novu državu, odnosno da će doći do prevage katoličkog elementa".¹⁰⁸

S ovakvim varljivim perspektivama Seniorat je užurbano krenuo u osnivanje svoje političke organizacije – Hrvatske pučke stranke (HPS).¹⁰⁹ Stranka će se na političkoj pozornici pojaviti u prvim mjesecima postojanja Kraljevine SHS.

Kao i u slučaju svih ostalih organizacija u kojima su imali utjecaj, a prema načelu "potpunog sistema" iznesenog u članku *Pred zorom*, seniori su bili osnovna pokretačka snaga i u HPS-u. Međutim, oni nikada nisu poistovjećivali Seniorat s političkom strankom. Jer, HPS je bio samo jedna "grana" njihova javnog djelovanja, a Kraljevina SHS im se činila idealnom za političku akciju i ostvarenje seniorskoga "vrhovnog cilja".

BILJEŠKE

¹ Josip Buturac, Hrvatski katolički pokret, *Marulić* (Zagreb), 18/1985., br. 5, 553.

² Bonifacije Perović, *Hrvatski katolički pokret. Moje uspomene*, Roma, 1976., 17.

³ Antun Bozanić, *Biskup Mahnić pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Zagreb-Krk, 1991., 98.

⁴ O pitanju liberalizma u Hrvatskoj vidi: Mirjana Gross, Liberalizam i klerikalizam u hrvatskoj povijesti (19. i početak 20. stoljeća), *Naše*

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

teme /dalje: NT/ (Zagreb), 31/1987., br. 6-7, 846-858; Jure Krišto, *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850.-1918.*, Zagreb, 1994., 9, 54-55, 130-131 i 368-369; /Hans-Georg Fleck, ur./, *Liberalizam i katolicizam u Hrvatskoj*, Zagreb, 1998.

⁵ Vidi: A. Bozanić, n. dj., 99.

⁶ Vidi: J. Krišto, *Liberalizam i Katolička crkva u Europi i u (Banskoj) Hrvatskoj*, u: *Liberalizam i katolicizam u Hrvatskoj*, 38-47.

⁷ A. Bozanić, n. dj., 99.

⁸ Mirko Juraj Mataušić, *Odnos Katoličke crkve prema novijim idejnim strujanjima u hrvatskim zemljama 1848-1900.*, *Bogoslovska smotra* /dalje: BS/ (Zagreb), 55/1985., br. 1-2, 211.

⁹ J. Krišto, *Hrvatsko katoličanstvo i ideološko formiranje Stjepana Radića (1893.-1914.)*, *Časopis za suvremenu povijest* (Zagreb), 23/1991., br. 1-3, 139.

¹⁰ A. Bozanić, n. dj., 99.

¹¹ Isto, 100.

¹² Detaljnu analizu pripreme te samog tijeka i rezultata kongresa vidi u: J. Krišto, *Prešućena povijest*, 155-181; Mario Strecha, *Katolički kongres godine 1900.*, NT, 33(9)/1989., 2368-2381; ISTI, "... Mi smo Hrvati i katolici.". Prvi hrvatski katolički sastanak – prvi pokušaj afirmacije političkog katolicizma u banskoj Hrvatskoj, *Radovi* (Zagreb), 27/1994., 127-162; ISTI, *Katoličko hrvatsvo. Počeci političkog katolicizma u banskoj Hrvatskoj (1897.-1904.)*, Zagreb, 1997.

¹³ Luka Vincetić, *Dokazivanje povijesti*, *Danas* (Zagreb), 7/1988., br. 315, 45.

¹⁴ A. Bozanić, n. dj., 100.

¹⁵ Isto, 101.

¹⁶ Vidi: K./runoslav/ Draganović – J. Buturac, *Povijest Crkve u Hrvatskoj. Prieleg od najstarijih vremena do danas*, Zagreb, 1944., 158; Stanislav Vitković, *Crkva i kultura u Hrvata na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, BS, 55/1985., br. 3-4, 447.

¹⁷ Vidi: J. Krišto, *Prešućena povijest*, 181.

¹⁸ Od trenutka kada je imenovan biskupom u Hrvatskoj, Mahnić je svoje prezime uvijek pisao sa -ć, ne -č, kao što je to ranije činio u Sloveniji.

¹⁹ Isto, 164.

²⁰ A. Bozanić, n. dj., 101-102.

²¹ Isto, 102.

²² Neka razmišljanja o pojmu "klerikalizam" kako ga je u hrvatsko društvo na prijelazu stoljeća uvela liberalna inteligencija, a kasnije u znatnoj mjeri prihvatila i hrvatska historiografija, vidi: J. Krišto, *Prešućena povijest*, 24, 130, 135 i 194.

²³ A. Bozanić, n. dj., 105.

²⁴ J. M. Mataušić, n. dj., 214.

²⁵ A. Bozanić, n. dj., 105.

²⁶ S. Vitković, n. dj., 449.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

- ²⁷ Isto.
- ²⁸ J. Krišto, *Prešućena povijest*, 224, bilj. 66.
- ²⁹ M. Gross, *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb, 1973., 333.
- ³⁰ A. Bozanić, n. dj., 114-115, bilj. 492.
- ³¹ J. M. Mataušić, n. dj., 214; J. Krišto, *Prešućena povijest*, 216-217.
- ³² J. Buturac, n. dj., 555; Petar Grgec, *Dr. Rudolf Eckert*, Rijeka, 1995., 72.
- ³³ J. Krišto, *Prešućena povijest*, 216.
- ³⁴ A. Bozanić, n. dj., 115; M. Gross, *Povijest pravaške ideologije*, 378; P. Grgec, *Dr. R. Eckert*, 111-112 i 141-142.
- ³⁵ J. Krišto, *Prešućena povijest*, 297-298.
- ³⁶ Stjepan Markulin, "Domagoj" u svojim počecima, *Hrvatska Straža* (Zagreb), 3/1931., br. 290, 4.
- ³⁷ Ivan Vitezić, Die Römisch-katholische Kirche bei den Kroaten, u: *Die Habsburgermonarchie 1848.-1918, Die Konfessionen*, Wien, 1985., Bd. IV., 371-372.
- ³⁸ B. Perović, *Hrvatski katolički pokret*, 48.
- ³⁹ J. Krišto, *Prešućena povijest*, 287.
- ⁴⁰ A. Bozanić, n. dj., 109.
- ⁴¹ Isto, 110.
- ⁴² Franjo Šanjek, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata (7-20 st.)*, Zagreb, 1991., 348; P. Grgec, *Dr. R. Eckert*, 214; A. Bozanić, n. dj., 110, bilj. 471.
- ⁴³ † Dr. Pero Rogulja, *Hrvatska Obrana* (Osijek), 19/1920., br. 43, 1.
- ⁴⁴ P. Grgec, Noviji katolički pokret među Hrvatima, *Narodna Straža* (Šibenik), 2/1922., br. 10, 2.
- ⁴⁵ Aristid hrv. [atskoga] kat. [oličkog] pokreta, *Narodna Politika* /dalje: *NP*/ (Zagreb), 8/1925., br. 11, 5.
- ⁴⁶ R. Petrić /P. Rogulja/, Naša bilanca, *Novine* (Zagreb), 5/1918., br. 251, 1.
- ⁴⁷ O genezi priklanjanja dijela organiziranih hrvatskih katolika ideologiji jugoslavenstva vidi: J. Krišto, *Prešućena povijest*, 288-289; 310-312.
- ⁴⁸ Isto, 311.
- ⁴⁹ Prvi predsjednik HPS. Povodom druge obljetnice smrti dr. Petra Rogulje (19. 2. 1920. – 19. 2. 1922.), *NP*, 5/1922., br. 39, 1.
- ⁵⁰ Opširnije o ovoj vjerskoj zajednici vidi: Zlatko Matijević, Geneza starokatolicizma u Hrvatskoj (1917-1924), *NT*, 33(9)/1989., 2346-2367.
- ⁵¹ † Dr. Pero Rogulja, 1.
- ⁵² A. Cernovačky, Politički smjer katoličkoga pokreta u Hrvatskoj, *Hrvatska* (Zagreb), 1917., br. 1754, 1. Tijekom balkanskih ratova (1912.-1913.) sve su političke stranke i skupine u hrvatskim zemljama, osim "frankovačkih" pravaša, podržavale Srbiju. Izravna posljedica pobjede balkanskih Slavena nad Turcima ogledala se u još većjoj prisutnosti ideje jugoslavenstva među hrvatskom političkom inteligencijom. (J. Krišto, *Prešućena povijest*, 308 i 313)
- ⁵³ P. Grgec, *Dr. R. Eckert*, 230.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

- ⁵⁴ Isto, 231.
- ⁵⁵ Isto.
- ⁵⁶ Nakon nastanka Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca (1918.), Seniorat je osnovao svoju političku stranku. (Vidi bilj. 108)
- ⁵⁷ P. Grgec, Noviji katolički pokret među Hrvatima, *Luč* (Zagreb), 17/1921., br. 2, 46.
- ⁵⁸ J. Krišto, *Prešućena povijest*, 341.
- ⁵⁹ Petar Rogulja, *Pred zoru* (Prilog ideologiji katol. [ičkog] pokreta u Hrvatskoj), Zagreb, 1916., 3.
- ⁶⁰ Isto, 11.
- ⁶¹ Time je Rogulja jasno iskazao da je dio HKP-a prihvatio "južnoslavensku ideologiju" kao svoju. Opširnije o tome vidi: J. Krišto, *Prešućena povijest*, 344.
- ⁶² Ovdje je riječ o specifičnom hrvatskom obliku ekumenizma. (Vidi: Isto, 92-93)
- ⁶³ P. Rogulja, *Pred zoru*, 12.
- ⁶⁴ P. Grgec, Portreti iz naše prošlosti: Uzori sadašnjosti i budućnosti 4. Dr. Petar Rogulja, *Luč*, 24/1928.-29., br. 3, 89.
- ⁶⁵ P. Rogulja, *Pred zoru*, 13.
- ⁶⁶ Isto.
- ⁶⁷ Isto.
- ⁶⁸ Proglasivši Mahnića "neutralnim čimbenikom", Rogulja se suzdržao od otvorenoga rušenja neprijepornoga biskupova autoriteta. Bio je svjestan da su nazori koje je zastupao bili u određenoj mjeri suprotni biskupovu shvaćanju. (Vidi: J. Krišto, *Prešućena povijest*, 343)
- ⁶⁹ Augustin Guberina, *Preuzvišeni gospodine!* [Šibenik, 1933.], 5.
- ⁷⁰ P. Grgec, *Portreti*, 90.
- ⁷¹ Integralni tekst *Deklaracije* vidi u: Ferdo Čulinović, *Dokumenti o Jugoslaviji. Historijat od osnutka zajedničke države do danas*, Zagreb, 1968., 44.
- ⁷² Ivo Banac, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji. Porijeklo, povijest, politika*, Zagreb, 1988., 125.
- ⁷³ Dragovan Šepić, *Italija, Saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918*, Zagreb, 1970., 204.
- ⁷⁴ Iz povijesti hrv. [atskoga] kat. [oličkog] pokreta, *NP*, 8/1925., br. 52, 7.
- ⁷⁵ Nav. prema: Josip Horvat, *Politička povijest Hrvatske*, Drugi dio, Zagreb, 1989., 32.
- ⁷⁶ Ispuštanje klauzule o "hrvatskom državnom pravu" za katoličke je "nacionalce" značio definitivni prekid s Austro-Ugarskom Monarhijom. (J. Krišto, *Prešućena povijest*, 359)
- ⁷⁷ Antun Mahnić, Jugoslavenstvo i katolicizam, *Novine*, 5/1918., br. 104, 1.
- ⁷⁸ Ivan Vitezić, Mahnić i njegovo djelo, *Hrvatska revija*, Jubilarni zbornik 1951-1975, München-Barcelona, 1976., 581.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

⁷⁹ A. Mahnić, *Jugoslavenstvo i katolicizam*, 1.

⁸⁰ Isto.

⁸¹ A. Mahnić, Zvanje hrvatskoga naroda, *Novine*, 5/1918., br. 108, 1.

⁸² O odnosu HKS-a prema "ćirilo-metodskoj ideji" vidi: Sibe Zani-
nović, Deset godina Jugoslav. [enskog] kat. [oličkog] akademskog dru-
štva sv. Ćirila i Metodija, *Almanah Jugoslavenkog kat. [oličkog] akadem-
skog društva sv. Ćirila i Metodija na beogradskom sveučilištu MCMXXIX.-
MCMXXIX.*, Zagreb, 1929., 7.

⁸³ A. Mahnić, Politika hrvatskih katolika, *Novine*, 5/1918., br. 109, 1.; J.
Krišto, *Prešućena povijest*, 360.

⁸⁴ I. Vitezić, *Die Römisch-katholische Kirche*, 373.

⁸⁵ A. Mahnić, *Politika hrvatskih katolika*, 1

⁸⁶ Vidi: *Hrvatska* (Zagreb), 1918., br. 2074, 1.; br. 2075, 1.; br. 2076, 2.;
br. 2077, 1.; br. 2080, 1.; 2082, 1.; br. 2083, 1. i br. 2084, 1.

⁸⁷ Stipe Vučetić, Značaj jugoslavenske propagande, *Hrvatska*, 1918.,
br. 2074, 1.

⁸⁸ Isto.

⁸⁹ Isto, br. 2082, 1.

⁹⁰ Isto, 2084, 1.

⁹¹ Isto.

⁹² Z. Matijević, Odjeci Svibanjske deklaracije Jugoslavenkog kluba u
Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini (1917.-1918. godine), u: *Spomenica Lju-
be Bobana 1933.-1994.*, Zagreb, 1996., 254.

⁹³ Naš sastanak, *Senijorski Vjesnik* /dalje: *SV*/ (Zagreb), 2/1918., br. 3, 61.

⁹⁴ Ova je "izvanstranačnost" trebala biti čvrsto utemeljena na načeli-
ma koja je u "državno-pravnim" i "narodnim pitanjima" zastupala Ro-
guljina skupina "katoličkih nacionalaca".

⁹⁵ S tim u svezi treba navesti mišljenje seniora vlč. dr. Josipa Gunče-
vića koji je dopuštao da pojedinci imaju pravo na politički anga-
žman, ali je odlučno ustao protiv toga da se čitav HKP prisiljava na
zauzimanje određenih političkih stajališta. (J. Krišto, *Prešućena povi-
jest*, 362)

⁹⁶ I. Banac, n. dj., 127.

⁹⁷ Tekst okružnice vidi u: Ferdo Šišić, *Dokumenti o postanku Kraljevine
Srba, Hrvata i Slovenaca*, Zagreb, 1921., 213-214.

⁹⁸ I. Banac, n. dj., 135.

⁹⁹ Ivan Peršić, Furtimaši, *Hrvat* (Zagreb), 1/1919., br. 51, 1

¹⁰⁰ Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Fond Narodnog vijeća; *Zapisnik
sjednice Središnjeg odbora Narodnog vijeća SHS* od 23. 11. 1918.; kut. 1.

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² Isto.

¹⁰³ Isto.

¹⁰⁴ Audijencija dr. Šimraka, *NP*, 1/1918., br. 15, 1.

¹⁰⁵ Odbor za sastav zajedničkog ministarstva, *NP*, 1/1918., br. 21, 1.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

¹⁰⁶ Isto.

¹⁰⁷ P. Rogulja, *Vrhovni cilj*, SV, 3/1919., br. 2, 17.-18.

¹⁰⁸ Ivan Mužić, *Hrvatska politika i jugoslavenska ideja*, Split, 1969., 192.

¹⁰⁹ Opširnije o životu ove političke stranke vidi: Z. Matijević, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva. Hrvatska pučka stranka u političkom životu Kraljevine SHS (1919.-1929.)*, Zagreb, 1998.

LITERATURA

Banac, I. (1988), *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji. Porijeklo, povijest, politika*, Zagreb, Globus.

Bozanić, A. (1991), *Biskup Mahnić pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Zagreb-Krk, Kršćanska sadašnjost.

Buturac, J. (1985), *Hrvatski katolički pokret*, Marulić, 18(5): 553-564.

Čulinović, F. (1968), *Dokumenti o Jugoslaviji. Historijat od osnutka zajedničke države do danas*, Zagreb, Školska knjiga.

Draganović, K. i Buturac, J. (1944), *Povijest Crkve u Hrvatskoj. Priegled od najstarijih vremena do danas*, Zagreb, HKD sv. Jeronima.

Grgec, P. (1955), *Dr. Rudolf Eckert*, Rijeka, HKD Sv. Ćirila i Metoda (Sv. Jeronima) i "Zvona".

Gross, M. (1973), *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu – Institut za hrvatsku povijest.

Gross, M. (1987), *Liberalizam i klerikalizam u hrvatskoj politici (19. i početak 20. stoljeća)*, *Naše teme*, 31(6-7): 846-858.

Horvat, J. (1989), *Politička povijest Hrvatske, Drugi dio*, Zagreb, August Cesarec.

Krišto, J. (1991), *Hrvatsko katoličanstvo i ideološko formiranje Stjepana Radića (1893.-1914.)*, *Časopis za suvremenu povijest*, 23(1-3): 129-165.

Krišto, J. (1994), *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850.-1918.*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.

Krišto, J. (1998), *Liberalizam i Katolička crkva u Europi i u (Banskoj) Hrvatskoj*. U: Fleck H. G. (ur.), *Liberalizam i katolicizam u Hrvatskoj* (str. 27-52), Zagreb, Zaklada Friedrich Naumann.

Mataušić, M. J. (1985), *Odnos katoličke crkve prema novijim idejnim strujanjima u hrvatskim zemljama 1848-1900.*, *Bogoslovska smotra*, 55 (1-2): 196-215.

Matijević, Z. (1989), *Geneza starokatolicizma u Hrvatskoj (1917-1924)*, *Naše teme*, 33(9): 2346-2367.

Matijević, Z. (1996), *Odjeci Svibanjske deklaracije Jugoslavenskog kluba u Hrvatskoj, te Bosni i Hercegovini (1917.-1918. godine)*. U: Kolar-Dimitrijević M. (ur.), *Spomenica Ljube Bobana 1933-1994.* (str. 245-256), Zagreb, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Matijević, Z. (1998), *Slom politike katoličkog jugoslavenstva. Hrvatska pučka stranka u političkom životu Kraljevine SHS (1919.-1929.)*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest – Dom i svijet.

Mužić, I. (1969), *Hrvatska politika i jugoslavenska ideja*, Split, izdano u nakladi autora.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

- Perović, B. (1976), *Hrvatski katolički pokret*. Moje uspomene, Roma, ZIRAL.
- Strecha, M. (1989), *Katolički kongres godine 1900.*, *Naše teme*, 33 (99): 2368-2381.
- Strecha, M. (1994), "... Mi smo Hrvati i katolici.". Prvi hrvatski katolički sastanak – prvi pokušaj afirmacije političkog katolicizma u banskoj Hrvatskoj, *Radovi*, 27, 127-162.
- Strecha, M. (1997), *Katoličko hrvatstvo. Počeci političkog katolicizma u banskoj Hrvatskoj (1897.-1904.)*, Zagreb, Barbat.
- Šanjek, F. (1991), *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata (7-20. st.)*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Šepić, D. (1970), *Italija, Saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918*, Zagreb, Školska knjiga.
- Vincetić, L. (1988), *Dokazivanje povijesti*, *Danas*, 7 (315), 44-45.
- Vitezić, I. (1976), *Mahnici i njegovo djelo*. U: Nikolić V. (ur.), *Hrvatska revija. Jubilarni zbornik 1951-1975* (str. 568-589), München-Barcelona, Knjižnica Hrvatske revije.
- Vitezić, I. (1985), *Die Römisch-katholische Kirche bei den Kroaten*. U: Wandruszka A. i Urbanitch, P. (ur.), *Die Habsburgermonarchie 1848-1918; Bd. IV., Die Konfessionen* (str. 332-396), Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Vitković, S. (1985), *Crkva i kultura u Hrvata na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, *Bogoslovska smotra*, 55(3-4), 447-451.

Political Orientation of the Croatian Catholic Movement in the Last Years of the Austro-Hungarian Monarchy and the First Days of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians (1903-1918)

Zlatko MATIJEVIĆ
Croatian Institute for History, Zagreb

The fateful event in the development of the Croatian Catholic Movement (HKP) was the founding of the Croatian Catholic Seniority (HKS), an exclusive organization of Catholic clerical and lay intellectual circles. (1912). In the Christmas issue of the Catholic journal "Riječke novine", the seniors – a circle around Dr Petar Rogulja – publish their "first political-program article", in which they take a view on the necessity of pursuing the "national unity of Slovenians, Croats and Serbs". When the seniors accepted the political program "Svibanjska deklaracija" (The May Declaration of 1917) as a basis for their work on "national issues", it was quite evident that Rogulja's "Yugoslav orientation" of the HKP had won a decisive victory. "The Declaration" was politically at its highest

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

when the Bishop of Krk, Dr Antun Mahnić (1918) started publicly supporting it. Defending "The Declaration" not only with the common, and permissible political arguments, but also with those of a theological nature, the Bishop confused politics and religion and put himself in an unfortunate position. He could thus be accused equally of proselytism, although it was a matter of clumsy ecumenism ("the Cyril-Methodius idea"), and for the abuse of Catholic faith for political purposes, which was most often called – clericalism. However, if there had been clericalism in Croatia at the time, then it could have only been in the function of creating the Yugoslav state, i.e. – Yugoslav clericalism. By establishing the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians (1918) "Yugoslav ideology" experienced its first full triumph.

Die politische Orientation der Kroatischen katholischen Bewegung in den letzten Jahren der österreichisch- ungarischen Monarchie und in den ersten Tagen des Königreichs der Serben, Kroaten und Slowenen (1903–1918)

Zlatko MATIJEVIĆ
Kroatisches Institut für Geschichte, Zagreb

Als schicksalhaftes Ereignis in der Entwicklung der Kroatischen katholischen Bewegung (HKP) erwies sich die Gründung des Kroatischen katholischen Seniorats (HKS), einer exklusiven Vereinigung von Vertretern der katholischen Intelligenz aus den Reihen der Kleriker und Laien (1912). Die katholische Tageszeitung "Riječke novine" brachte in ihrer Weihnachtsausgabe des Jahres 1912 "den ersten politischen programmatischen Artikel", in dem die um Dr. Petar Rogulja versammelten Senioren den Stadtpunkt äußerten, dass es notwendig sei, die "nationale Einheit der Slowenen, Kroaten und Serben" zu verwirklichen. Mit der Verabschiedung der sog. Maideklaration (1917) als ihres politischen Programms und der Grundlage für die Behandlung "nationaler Fragen" wurde klar, dass die Senioren um Rogulja und dessen "jugoslawische Orientierung" einen entscheidenden Sieg errungen hatten. Ihren politischen Höhepunkt erlebte die Deklaration, als der Bischof von Krk, Dr. Ante Mahnić, in der Öffentlichkeit für sie eintrat (1918). Mahnić verteidigte die Maideklaration nicht nur mit herkömmlichen, d.h. politischen und daher legitimen Argumenten, sondern auch mit Gründen theologischer Natur und bewies, dass er die Wirkungsbereiche von Politik und Religion verwechselt hatte. Der Bischof brachte sich somit selbst in Verruf und folglich in eine Lage, wo man ihn der Proselytenmacherei beschuldigen konnte, obwohl es sich

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 141-163

MATIJEVIĆ, Z.:
POLITIČKA...

eigentlich nur um einen ungeschickt zum Ausdruck gebrachten Ökumenismus gehandelt hatte (nach der "Idee von Kyrillos und Methodios"). Ebenso konnte man ihm den Vorwurf machen, den katholischen Glauben zu politischen Zwecken missbraucht zu haben, was gemeinhin noch unter der Bezeichnung Klerikalismus bekannt ist. Wenn es jedoch in Kroatien damals einen Klerikalismus gegeben haben soll, so diente dieser ausschließlich dem Zweck, einen jugoslawischen Staat zu schaffen. Es konnte sich also nur um einen jugoslawischen Klerikalismus gehandelt haben. Mit Ausrufung des Königreichs der Serben, Kroaten und Slowenen (1918) erlebte die "jugoslawische Ideologie" ihren vollen Triumph.